

En record de Marull

*Sola, ben sola avança,
en un mar de desconsol,
emproant la llum del sol
bella nau de l'esperança.*

Hi ha éssers humans que són especialment admirables per la seva capacitat de superar les adversitats, tanmateix per no deixar-se abatre per llurs enemics i fins i tot, quan aquests els arriben a sotmetre a situacions extremes a les quals no hi cap mena de sortida, prefereixen morir matant, però no deixen mai de lluitar ni mai els passa pel cap la idea de rendir-se.

Potser és precisament la gran capacitat de refer-se de les adversitats, que va deixar ben palesa i que constitueix un magnífic exemple de la voluntat general de tot un poble de no deixar-se fermar i evitar l'aniquilació que li volien llurs enemics de sempre, el que més s'ha d'apreciar de la vida de Josep Marull i Carré, tot prenent en compte que no va ser el mateix cas el de molts altres que es van *refugiar* a Mèxic, com ell ho va fer, a conseqüència de la desfeta de Catalunya i de la democràcia ibèrica esdevinguda de l'any 1939 ençà.

Des d'un punt de vista ben diferent d'aquells que fomentaven les divisions i fins i tot les baralles que es produïren al si d'aquella col·lectivitat catalana d'exiliats

a Mèxic, segons els seus múltiples orígens polítics, les diverses condicions socials i educatives i, amb el pas del temps, també els interessos particulars, fa temps que penso que la majoria d'aquella gent, ja en clau contemporània i a jutjar pels resultats, i per entendre-la millor, potser podríem veure-la amb dues grans vessants.

L'una seria, segons es definia ell mateix, el que el professor José Gaos —considerat per molts una insígnia de tota la immigració republicana espanyola— en deia *transterrados*. Aquells que no podien dir que havien perdut una terra, sinó que n'havien guanyada una altra; és a dir que, sense deixar de ser el que eren, s'havien incorporat a la realitat mexicana, havien procurat aportar-hi el millor d'ells mateixos i havien tractat d'aprendre'n i d'entendre-la tant com varen poder. *Transterrar-se* no volia dir renunciar, ni molt menys renegar, al que havien estat i al que havien fet. Tot al contrari, volia dir fer-ne ús al país d'acollida, tot aprofitant-se del fet incontrovertible que Mèxic va ser la millor possibilitat de tots aquells que es van veure obligats a cercar refugi.

L'altra vessant seria, des d'aquesta perspectiva, la dels que es mantingueren tancats dins dels límits de la pròpia comunitat catalana, procurant fins i tot "contaminar-se" al menys possible de la realitat mexicana, amb la il·lusió de mantenir-se com més purs millor per al dia de la tornada que durant molts anys van creure que era proper, sense adonar-se que el país que pretenien preservar, tal com el recordaven, havia deixat d'existir indefectiblement.

Bé o malament, Catalunya aniria canviant i mai no correspondria al record que en tenien. És evident que qualsevol forma de retrobament, en els casos en

què es va produir, va comportar una sorpresa i gairebé sempre un desencís, però aquest va ser molt més gros quan tampoc no es podia gaudir de pertinença a una altra realitat. Podria ben bé dir-se que aquest tipus de gent més aviat va quedar *enterrada* en el record d'una pàtria inexistent —o molt i molt diferent del que volien que fos— i finalment ja no foren ni d'aquí ni d'allà.

Malauradament, havent-t'hi fins i tot persones de molta vàlua, el seu rendiment a la comunitat i fins i tot a elles mateixes va ser molt esquitit.

No és pas aquest darrer el cas d'en Josep Marull, el qual d'ençà del primer moment que va arribar a Mèxic, va optar per comprometre's amb la situació local, és a dir, viure “emproant la llum del sol” i no quedar-se reclòs dins una comunitat que, a la llarga, li hauria imposat uns límits massa estrets per a la seva empremta. Dit en termes del professor Gaos, Marull va esdevenir un autèntic *transterrat*.

Sola, ben sola avança,
fuig de la calma del port.
La teva àncora és la mort
bella nau de l'esperança.

Queda clar que, potser fins i tot sense que ell mateix en tingués la consciència clara, va deixar la ciutat de Mèxic i potser fou el primer refugiat català que s'establí a Guadalajara, on la seva força, el seu esforç i la seva capacitat serien la mesura del seu horitzó.

Tot assegut davant l'església de Sant Pere de Navata, el poble d'un Empordà ja escadusser on Marull va néixer, després de trescar per tots els seus carrerons, penso amb tot el que Marull va aconseguir per a ell i per als seus i la petjada tan important que deixà a Mèxic, però també penso emocionat amb més d'una

espurna als ulls en la valuosa ajuda que proporcionà diverses vegades a la Catalunya real. Algunes d'elles foren clares i transparents: a la llum pública, però, n'hi va haver d'altres que significaren potser el salvament de vides humanes o almenys la llibertat de patriotes que, gràcies a persones com ell, lliuraren la presó i continuaren llurs activitats clandestines en defensa de la identitat dels catalans.

Natàlia Sànchez Dipp, empordanesa també, que ha estudiat a la Universitat de Girona, en fer aquest bon treball que apunta a un retrat de cos sencer de Marull Carré, mostra que cada un dels seus fills tenia una imatge del seu pare que no coincideix del tot amb la dels altres. Deixa clar que hi ha una faceta que pertany exclusivament a cada un d'ells. Tant de bo que, a poc a poc i de manera harmoniosa la vagin desenvolupant per acabar de donar-li el contingut que mereix i poder, amb el temps, disposar d'una imatge més plena d'aquest personatge. Potser quan això esdevingui, ja estaré en condicions d'aportar detalls que per ara no s'han de saber perquè involucren persones vives i molt actives que han preferit demanar-me que no digui res encara d'un Marull que ni els seus fills conegueren ni tampoc no en va saber res la seva muller: el patriota català solidari de la resistència i contribuent constant de la causa.

Ho deixo escrit i ho dic ara per primera vegada, malgrat que ja han passat molts anys, per tal que m'ho recordi algú abans que pugui retrobar-me amb en Marull i continuar aquelles converses tan privades que tinguérem sobre Catalunya i poder contemplar plegats, amb satisfacció, que tot allò ha valgut la pena i que aquells completament vençuts que deien que ja no hi havia res a fer a favor de la catalanitat estaven completament equivocats.

Vull dir amb això que el personatge del qual tracta aquest llibre no em resulta estrany, ni de bon tros, i que, a més de la relació diguem-ne política, hi va haver entre ambdós un afecte que no es feia palès intencionadament i de manera conscient per tal de mantenir-lo al més allunyat possible als ulls de tothom dels compromisos que poguessin esdevenir de les accions d'aquells a qui s'ajudava. D'aquesta manera, es comprendrà millor el meu interès en el fet que aquest llibre es fes i que serveixi ara perquè el record de Marull es conservi de la millor manera possible entre aquells que poden solidaritzar-se amb l'exili català a Mèxic i repudiar les raons que el provocaren.

Aquest llibre el va començar a fer una altra persona que el va deixar abandonat sense ni tan sols dir-nos ni ase ni bèstia. Afortunadament, alguna cosa d'aquella feina la va aprofitar Natàlia i amb molt d'amor i entusiasme va anar-li donant forma i consistència fins a forjar aquesta primera imatge de Marull que, amb modèstia, ha anomenat *apunt*.

No hi ha dubte que aquest llibre és molt més que un apunt, però també es evident que una recerca molt més llarga i una reflexió més acurada permetria saber molt més d'aquest personatge i obtenir una millor comprensió de l'exili de catalans republicans a Mèxic. Però el que hi ha, havent fet recerca per Girona, Figueres, Navata, Guadalajara i la ciutat de Mèxic, ja constitueix un corpus de coneixements prou important i sòlid que, tot aprofitant bibliografia ja publicada i, per tant, informació ja coneguda, no hi ha dubte que també té aportacions al tema molt sòlides i originals.

Cal insistir, però, que això és un començament de l'autora que, no en tinguem cap dubte, aviat ens

oferirà més coses d'aquestes que, segons queda clar,
hi ha gent que preferiria que no se'n parlés mai més.

Plaça Miquel Santaló de Girona/
Plaça de Sant Pere de Navata,
juny de 2010

José M. MURIA

Abans de començar

El text que esteu a punt d'encetar vol apuntar part de la trajectòria vital d'un home que va haver de fer front a les conjuntures del seu temps: en Josep Marull. I amb ell fer una molt modesta aportació a part de la història més recent del nostre país.

En Josep va viure l'alegria de la proclamació de la Segona República Espanyola i va veure com la Guerra Civil Espanyola i l'exili estroncaven la seva vida. Tanmateix feu el cor fort i gràcies a l'ajut de les organitzacions d'ajuda als refugiats i als Estats Units de Mèxic, aconseguí reconstruir la seva vida en plena llibertat.

Al seus fills, els va ensenyar el valor de la justícia, del treball ben fet i de l'amor per les seves arrels. I és la voluntat de no perdre els bocins d'història que conformen la personalitat d'una família el que féu que m'arribés l'encàrrec d'aquest treball per a l'elaboració del qual he aprofitat intents anteriorment estroncats sobre el tema.

El fill gran d'en Josep, en Josep Marull Tomàs, em va dir: "Tots vàrem tenir un pare molt diferent." I, de fet, en Josep Marull i Carré no només va ser un pare diferent per a cada un dels seus fills, sinó que va ser un home amb diferents prismes: alumne inconformista, ciutadà responsable, soldat valent, treballador incansable, marit compromès, pare estricte i avi entranyable.

Aquest llibre, que mostra a grans trets la vida d'aquest empordanès, no hauria estat possible sense les entrevistes fetes per Dolores Pla al mateix Josep el novembre de 1979. Ni tampoc sense els testimonis i la documentació aportada pels quatre fills d'en Josep: en Josep, en Joan, la Mercè i en Jordi, amb els quals em sento especialment agraïda per la magnífica rebuda que em van fer, ells i les seves famílies, a Guadalajara.

A la Petronila Teixidor, en Miquel Marull i Teixidor i en Josep Palagós i Marull, cunyada i nebots d'en Josep, agrair-los el seu temps i amabilitat; les seves aportacions han estat igualment indispensables.

Aquests apunts biogràfics tampoc haurien esdevingut una realitat sense la confiança que han mostrat sempre en mi els doctors Josep Maria Murià i Salomó Marquès i la catedràtica Anna Maria Garcia; de tot cor, moltes gràcies.

I, per acabar, simplement esmentar les persones que han estat al meu costat en el procés d'elaboració d'aquest text; moltes gràcies pel vostre amor, per l'alegria i la paciència: els meus pares, l'Albert i la Zobeida; els meus germans, la Sílvia i en Walter; els meus amics, la Núria, en Pere, en Carlus i l'Ariana. I especialment a l'Enric.

Josep Marull Carré, 1912, Navata, Alt Empordà

Josep Marull Carré va néixer a la localitat de Navata el 15 d'abril de 1912, comarca de l'Alt Empordà, província de Girona, de nació catalana i ciutadania espanyola.

L'Empordà és una extensa plana banyada per la badia de Roses, amb llacunes envoltades de muntanyes i boscos de pins, alzines i roures, al peu de la majestuosa serralada dels Pirineus, amb el Canigó, que de lluny vigila la comarca. El caràcter fronterer, amb França, d'aquesta zona és significatiu per entendre la seva història i la seva gent. Passadís d'unió entre Europa i la península Ibèrica, va ser la terra on els colons grecs instal·laren la ciutat d'Empúries, *Emporion*, que més tard donarà nom a la comarca dividida per la serra del Montgrí, l'Alt i el Baix Empordà. Res millor que la terra, el poble i l'entorn, per a explicar les bases d'una història i d'una personalitat.

El petit poble de Navata, situat entre els rius Manol i Fluvià, a principis del segle xx tenia poc més de mil habitants. Situat a pocs quilòmetres de Figueres, capital de la comarca, era un nucli principalment agrícola, amb camps de blat, blat de moro, vinya i olivera, petites propietats i un petit comerç per les rutes d'una zona que sempre va ser corredor d'imperis i nacions. La situació estratègica d'aquesta comarca és part fonamental de la història de Catalunya.

Els pares d'en Josep foren Joan Marull Pagès i Annet Carré Coromines, filla de Lladó, petit municipi proper a la vila de Navata. Els avis paterns, Ceferí Marull i Narcisa Pagès, naturals de Navata, i els materns, Francesc Carré i Carme Coromines, ambdós fills i veïns de Lladó. En Josep fou batejat a l'església parroquial de Navata. Fou el segon fill del matrimoni; la seva germana gran fou Carme, que va néixer el 30 de març de 1910; l'Enriqueta va néixer el 16 d'agost de 1914 i morí, probablement de tifus, el 2 de gener de 1920. I el germà petit, en Joan, el 24 de desembre de 1920.

En Josep va néixer a casa, al carrer de la Creu número 3, de Navata. A la planta baixa de l'habitatge, la família Marull regentava una botiga de queviures i el pare, a més, era el manyà del poble. Més tard, la família Marull Carré obriria un cafè.

Casa de la família Marull al carrer de la Creu número 3 de Navata.

La gent d'aquest poble, com la de molts d'altres, estava profundament escindida entre liberals i conservadors. Els clericals tenien el seu propi casino, la seva cafeteria, la seva botiga i, això sí, solien controlar, per als seus interessos, l'Ajuntament i la hisenda pública gràcies al poder moral i real dels seus privilegis i els seus contactes amb la burocràcia, que els donava tot el suport. Això no volia dir que els camperols, els mestres i els notables liberals de la capital comarcal, alguns d'ells advocats, no tinguessin també les seves botigues, societats i cafès. Van caldre anys de lluita per aconseguir que els drets formals propugnats per les diferents constitucions del segle XIX es convertissin en reals. Va ser així com la convicció i la lluita dels anomenats federals empordanesos, els hereus de Pi i Margall,¹ aconseguiren que en realitat aquella comarca no fos un vedat exclusiu dels privilegiats i d'aquella lluita el pare Marull, en Joan Marull, va aconseguir fer el cafè i la botiga on venia a preus justos i els clients podien fer i desfer amb llibertat. I deixà de ser el ferrer per passar a ser un petit propietari que sabia llegir i escriure i, per tant, defensar-se amb les idees que li van ensenyar generacions de lluitadors empordanesos. Ensenyà a molts dels seus veïns i compatriotes el valor de l'ajuda mútua i la lluita pels seus interessos i els seus drets. Les paraules d'en Josep Marull són clares:

[...], hi havia un cafè, un per a la Guàrdia Civil i l'altre el del poble. El nostre era el del poble, on fèiem sempre la lluita al cacic dolent, és a dir, el dolent de la pel·lícula era el que sempre s'enfrontava amb el meu pare. Ell només volia el retrocés del poble; no volia doctors, no volia escoles, no volia

1. Francesc Pi i Margall (Barcelona, 1824 - Madrid, 1901). Fou president de la Primera República Espanyola (juny-juliol 1873).

ningú, i el meu pare sempre fomentava l'educació i els bons costums i el sanejament; i el ric només buscava tot el contrari, només volia la Guàrdia Civil i llavors es va enfrontar amb el meu pare, i ell li plantava cara.²

Els Marull eren menestrals que aprofitaren un cert règim de llibertat per millorar la seva vida i la de la segona generació de la família, que va poder anar a l'escola del poble on en Josep va aprendre les primeres lletres. Al poble hi havia dues escoles, una de nens i una de nenes. Durant els anys que en Josep Marull va estudiar a Navata, va tenir de mestre Josep Tremoleda Barcelona; aquest mestre va ser-hi des del 1912 fins al 1924, el va substituir Martí Pujolar Cargol. A en Josep, també li agradava jugar a futbol i segons explica la seva cunyada, la Petronila Teixidor, ell jugava a l'equip del poble.

Com en moltes famílies de l'època, el pare solia ser republicà i agnòstic i la mare catòlica i persignada, és a dir, que s'havia d'arribar a acords pel bé de la família. Als tretze anys, en Josep ingressà intern en una escola privada a Figueres, on tots els qui podien enviaven els fills a estudiar. Era l'escola dels germans de la Doctrina Cristiana que varen començar a ensenyar a Figueres el curs 1909-1910. Era una congregació religiosa francesa que es va establir en diferents poblacions catalanes perquè a França s'havia prohibit l'ensenyament religiós.

El nom inicial de l'escola va ser Col·legi Hispanofrancès dels Germans de les Escoles Cristianes.

2. Els testimonis han estat traduïts de l'original en espanyol, de l'entrevista a Josep Marull realitzada a Guadalajara (Jalisco) per Dolores Pla els dies 22, 23 i 26 de novembre de 1979. PHO-10-63 Instituto Nacional de Antropología y Historia.